

Опираючись на опыт нормативных установлений Турции, в которых предусмотрены конкретизированные правила назначения смягчённых наказаний, предлагается: в ч 1. ст. 69 УК Украины после слов «личности виновного» добавить слова «его постпреступного поведения и потенциального воздействия наказания на виновного,» далее – по тексту.

Таким образом, индивидуализация наказания по УК Турции при достаточной доле формализации находится в большой зависимости от дискреционных полномочий судьи, что обуславливает применение наказания и иных уголовно-правовых мер с учетом характеристик и положений современной уголовной политики.

Литература

1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/6872/preview>.
2. Вакарина Е.А. Дифференциация и индивидуализация наказания и средства их достижения (Уголовно-правовые и уголовно-исполнительные аспекты) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. – Краснодар, 2001 – 215 с.

Анотація

Іскендеров Ф.Ш. Індивідуалізація покарання за кримінальним законодавством Туреччини. – Стаття.

Розглянута проблема індивідуалізації покарання за новим кримінальним законодавством Туреччини. Зроблено висновки щодо багаторівневості процесу індивідуалізації, його пов'язаності із кримінальною політикою та судовою дискрецією.

Ключові слова: індивідуалізація покарання, порівняльне кримінальне право, судова дискреція.

Summary

Iskenderov F.Sh. Individualization of punishment according criminal legislation of Turkey. – Article.

Individualization of punishment according to criminal legislation of Turkey is analyzed in this issue. It is stressed that multilevel process of individualization strictly depends on criminal policy and judicial discretion.

Key words: individualization of punishment, comparative criminal law, judicial discretion.

УДК 343.241:343.915

А.Ю. Коновалова

ПОКАРАННЯ ЯК ЗАСІБ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ В МЕХАНІЗМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Одним з найпоширеніших та ефективних засобів кримінально-правового впливу на злочинність є покарання. За загальним правилом, воно повинно призначатися кожній особі, яка вчинила злочин і вина якої доведена у суді.

Повинно воно призначатися і винним особам, що вчинили злочин у віці від 14 до 18 років.

КК України [1] закріплює для цих осіб перелік покарань, який складається з 6 видів. Зокрема, неповнолітнім особам можуть призначатися як основні покарання штраф, громадські та виправні роботи, арешт та позбавлення волі на певний строк. Як додаткові покарання до них можуть бути застосовані штраф, а також позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Такий скорочений перелік покарань для неповнолітніх (для повнолітніх осіб система покарань налічує 12 видів) обумовлений тим, що особи у віці від 14 до 18 років характеризуються певними біологічними, психологічними та соціальними особливостями. Причому врахування законодавцем цих особливостей виявляється не тільки у скороченому переліку видів покарань, а й у закріпленні додаткових обмежень їх призначення.

Зокрема, для призначення будь-якого з покарань особі, що вчинила злочин у віці від 14 до 18 років, суд повинен встановити відсутність не лише загальних обмежень, які передбачені для повнолітніх осіб, а й спеціальних, які встановлені для неповнолітніх.

Так, наприклад, для призначення винній неповнолітній особі найменш суворого з покарань – штрафу (як основного, так і додаткового), суд повинен встановити не лише тяжкість вчиненого злочину та майновий стан винного (ч. 2 ст. 53 КК України), а й встановити у неї наявність самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення (ч. 1 ст. 99 КК України).

Для призначення неповнолітній особі позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю законодавець не визначив будь-яких спеціальних обмежень. У зв'язку з цим підстави призначення цього покарання неповнолітнім особам такі самі, як і для повнолітніх: винна особа повинна обіймати певні посади або здійснювати певну діяльність на момент вчинення злочину на законних підставах, вчинення злочину повинно бути безпосередньо пов'язане з обійманням нею посади чи здійсненням діяльності. Однак у разі, якщо це покарання не передбачене у відповідній санкції статті Особливої частини КК України, воно може бути призначене неповнолітній особі тільки у разі наявності зазначених підстав та визнання судом неможливості збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Призначення громадських робіт можливе лише тій неповнолітній особі, яка досягла 16 років (ч. 1 ст. 100 КК України). Однак поряд з цим громадські роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби (ч. 3 ст. 56 КК України). Із цього переліку обмежень призначення громадських робіт на неповнолітніх може поширюватися лише заборона призначати цей вид покарання вагітним жінкам. Адже відповідно до ст. 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення» [3] право на пенсію за віком мають чоловіки – після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше

25 років, жінки – після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 20 років. Набуття особою статусу військовослужбовця строкової служби можливе відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» лише особою чоловічої статі з 18 років.

Заборона призначати громадські роботи інвалідам першої або другої групи також не може поширювати свою дію на неповнолітніх осіб. Інвалідами визнаються лише повнолітні особи. Особи віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності та викликає необхідність надання їй соціальної допомоги і захисту, вважаються дітьми-інвалідами (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»).

Виправні роботи, так само як і громадські, можуть бути призначені лише неповнолітньому у віці від 16 до 18 років. Причому тільки такій особі, яка має місце роботи (ч. 2 ст. 100 КК України). Разом з цим, відповідно до ч. 2 ст. 57 КК України, виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці з догляду за дитиною, до непрацевдатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Серед вказаних обмежень застосування виправних робіт на осіб у віці від 16 до 18 років можуть поширювати свою дію заборона щодо призначення виправних робіт вагітним жінкам та жінкам, які перебувають у відпустці з догляду за дитиною, непрацевдатним неповнолітнім особам, особам, що не досягли 16 років, а також до військовослужбовців та працівників правоохоронних органів. Усі інші обмеження призначення виправних робіт на неповнолітніх осіб не поширюються через вікові обмеження.

Підстави неможливості призначення виправних робіт неповнолітнім особам у зв'язку з вагітністю, перебуванням у відпустці з догляду за дитиною, непрацевдатністю не повинні викликати якихось заперечень. Однак, стверджуючи, що неповнолітнім особам не можуть призначатися виправні роботи у разі якщо вони є військовослужбовцями, необхідно відзначити, що відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» [4, Ст. 1] військовослужбовцями є особи, які проходять військову службу. Серед її видів ч. 4 ст. 2 цього Закону називає військову службу (навчання) курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки. Отже, на нашу думку, цілком можливим є те, що таку військову службу можуть здійснювати і неповнолітні. Крім того, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 20 вказаного Закону, на військову службу за контрактом приймаються громадяни, які пройшли професійно-психологічний відбір і відповідають установленим вимогам військової служби, з-поміж них

і особи з повною загальною середньою освітою віком від 17 до 21 року, в тому числі ті, яким 17 років виповнюється в рік початку військової служби. Тобто, на військову службу може вступити особа з 16 років.

Підстава неможливості призначення виправних робіт працівникам правоохоронних органів також може поширюватися на неповнолітніх осіб. Це обумовлено тим, що ст. 9 Закону України «Про міліцію» [2, ст. 9] до працівників органів внутрішніх справ, які належать до правоохоронних органів, відносить: інших працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців внутрішніх військ; курсантів, слухачів, ад'юнктів, інших атестованих працівників, у тому числі й викладацький склад навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ, а також працівників органів внутрішніх справ, які добровільно виконують завдання охорони громадського порядку, громадської безпеки або до службових обов'язків яких входить виконання зазначених завдань. Також працівниками органів внутрішніх справ можуть бути і неповнолітні курсанти, слухачі навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ.

Покарання у виді арешту, згідно зі ст. 101 КК України, може призначатися лише неповнолітнім, які на момент постановлення вироку досягли 16 років. Крім того, враховуючи вимоги ч. 3 ст. 60 КК України, можна стверджувати, що арешт не може призначатися неповнолітнім вагітним жінкам та неповнолітнім жінкам, які мають дітей до 7 років.

Закріплюючи найсуворіше з покарань, яке може призначатися неповнолітнім особам, – позбавлення волі на певний строк, законодавець не передбачив жодних вікових обмежень. Цей вид покарання може призначатися винним з 14 років. Єдине спеціальне обмеження законодавець встановлює для неповнолітніх у ч. 2 ст. 102 КК України: позбавлення волі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості.

Таким чином, поєднання загальних та спеціальних обмежень призначення покарань неповнолітнім особам призведе до того, що судам вкрай важко обрати покарання цій категорії осіб, яке б одночасно було передбачене в санкції статті Особливої частини КК України та відповідало усім вимогам, встановленим Загальною частиною. У зв'язку з цим найпоширенішим покаранням для неповнолітніх є позбавлення волі на певний строк.

Підтверджується це й судовою статистикою, проведеною Державною судовою адміністрацією України. Зокрема, у 2008 р. було засуджено 10078 осіб, які скоїли злочини у неповнолітньому віці. Реально їм були призначені такі основні покарання: штраф – у 540 випадках (5,36%), громадські роботи – у 246 випадках (2,44%), виправні роботи – у 12 випадках (0,12%), арешт – у 68 випадках (0,67%), позбавлення волі – у 1977 випадках (19,62%).

Однак, більшість неповнолітніх осіб, які вчинили злочини у віці від 14 до 18 років були звільнені від покарання або його відбування. Таке звільнення було застосовано у 7219 випадках (71,63%).

У зв'язку з цим необхідно відзначити, що сучасні види покарань, які передбачені законодавцем для неповнолітніх осіб, ч не можуть повною мірою виконувати роль кримінально-правових засобів у механізмі протидії злочинності неповно-

літніх. Сьогодні виникла нагальна потреба в прийнятті змін до КК України, які б передбачали види покарань, спеціально розраховані на осіб зазначеного віку з урахуванням їхніх біологічних, психологічних та соціальних особливостей.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26.
2. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-12>.
3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1788-12>.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2232-12>.

Анотація

Коновалова А.Ю. Покарання як засіб кримінально-правового впливу в механізмі протидії злочинності неповнолітніх. – Стаття.

Одним з найпоширеніших та ефективних засобів кримінально-правового впливу на злочинність є покарання. За загальним правилом, воно повинно призначатися кожній особі, яка вчинила злочин і вина якої доведена у суді.

У статті аналізуються види покарань, які передбачені законодавцем для неповнолітніх. Зазначається, що вони не можуть повною мірою виконувати роль кримінально-правових засобів у механізмі протидії злочинності неповнолітніх.

Ключові слова: покарання, кримінально-правовий вплив, злочинність неповнолітніх.

Summary

Konvalova A.J. Punishment as means of criminal and legal influence in the mechanism of counteraction to juvenile delinquency. – Article.

Punishments are one of the most widespread and effective remedies of criminal-legal influence to the criminality. By the general rule it should be appointed to each person who has committed a crime and which wines proved in court.

In this article the author analyzed kinds of punishments which are provided by the legislator to the minors. It's important to emphasize that they cannot carry out the full role of criminal-legal means in the mechanism of counteraction to the criminality of minors.

Key words: punishment, criminal and legal effect, juvenile crime.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛИ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Одними з основних завдань кримінального законодавства є забезпечення гарантованих прав та законних інтересів громадян, у тому числі злочинців, вдосконалення заходів їх соціально-правового захисту, а також впровадження